

Kredītiestāžu klientu – biedrību – patieso labuma guvēju noskaidrošana

1. Patiesā labuma guvēja definīcija biedrībās

Atbilstoši Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma (turpmāk – Likums) 1. panta 5. punktam **patiesais labuma guvējs ir fiziskā persona**, kura ir juridiskās personas īpašnieks vai **kura kontrolē juridisko personu**, vai kuras vārdā, labā, interesēs tiek nodibinātas darbības attiecības vai tiek veikts gadījuma rakstura darījums, un tā ir vismaz attiecībā uz juridiskajām personām – fiziskā persona, kurai tiešas vai netiešas līdzdalības veidā pieder vairāk nekā 25% no juridiskās personas kapitāla daļām vai balsstiesīgajām akcijām **vai kura to tiešā vai netiešā veidā kontrolē**.

Kā norādīts Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra (turpmāk – Uzņēmumu reģistrs) mājaslapā¹, Likums nesatur īpašu regulējumu attiecībā uz norādītajiem pienākumiem atkarībā no juridiskās personas darbības būtības, veida vai mērķiem. Tāpat norādāms, ka juridiskā persona ir juridiska fikcija, kurā visos gadījumā darbojas fiziskas personas, kuras to organizē, vada vai kontrolē, līdz ar to nav iespējama situācija, kurā patiesā labuma guvēja nav, – **var tikai nebūt iespējams to noskaidrot atbilstoši Likumā noteiktajai definīcijai**. Līdz ar to Likums neparedz situāciju, kurā kādai juridiskajai personai patiesā labuma guvēja nav. Papildus jāņem vērā, ka situācijās, kurās patieso labuma guvēju noskaidrot nav iespējams, kredītiestādēm, kā arī citiem Likuma subjektiem ir pienākums saskaņā ar Likuma 18. panta septīto daļu par patieso labuma guvēju uzskatīt (tehniski prezumēt) personu, kura ieņem amatu augstākajā pārvaldes institūcijā.

Jāņem vērā, ka biedrības mērķis tiek noteikts biedrības statūtos un tas ir ierobežots ar atbilstību Satversmei, likumiem un Latvijai saistošajiem starptautiskajiem līgumiem un var būt vērsti kā uz sabiedrisko labumu (*public benefit*), tā biedru interesēm. Norādāms, ka, lai biedrības mērķis būtu sabiedriskā labuma, biedrībai nav obligāti jābūt reģistrētai kā sabiedriskā labuma organizācijai. Gadījumos, kuros biedrības biedri darbojas savu atsevišķo mērķu sasniegšanai, jāvērtē, cik daudz biedrībā ir biedru. Ievērojot minēto, **biedrību gadījumā, ja to biedri īsteno savas tiesības tikai kā minēto juridisko personu biedri un biedrības mērķis ir vērsti uz sabiedrisko labumu vai arī biedrības mērķis ir vērsti uz biedru interesēm, bet biedru skaits ir liels, patiesos labuma guvējus noskaidrot nebūs iespējams, ja vien minētās juridiskās personas faktiski atbilstoši patiesā labuma guvēja definīcijai nekontrolē kādas konkrētas fiziskās personas**.

Piemērs. Biedrība ir izveidota, lai sasniegtu atsevišķu konkrētu biedru mērķus, kā, piemēram, organizētu atsevišķu personu vai viņu bērnu sporta aktivitātes, medības u.tml. Būtiski atzīmēt, ka tas nav attiecināms uz biedrībām, kuras ir dibinātas ar mērķi nodrošināt sporta vai brīvā laika pavadīšanas aktivitātes plašam personu lokam. Ja biedrība dibināta atsevišķu personu interesēs, tad patiesie labuma guvēji ir šīs konkrētās personas, kuru mērķiem šī biedrība ir izveidota, un tās būtu jānorāda Uzņēmumu reģistrā kā patiesie labuma guvēji.

Piemērs. Biedrībā (kopīpašumā esoša nekustamā īpašuma apsaimniekošana) ir astoņi biedri – gan fiziskas, gan juridiskas personas –, kuri visi aktīvi darbojas biedrībā. Biedrība darbojas statūtos noteiktā mērķa sasniegšanai. Biedrības izpildinstitūcija rīkojas saskaņā ar biedrības statūtiem, notiek biedrības biedru kopsapulces, un biedrības biedriem ir faktiskas iespējas ietekmēt izpildinstitūcijas darbību, tai skaitā lemt par tās maiņu. Šajā situācijā patieso labuma guvēju noskaidrot nebūs iespējams.

¹ <https://www.ur.gov.lv/lv/patieso-labuma-guveju-skaidrojums/biedribas-arodbiedribas-politikas-partijas/>.

Piemērs. Biedrības biedri savas biedru tiesības aktīvi vairs nerealizē. Biedrība savulaik bijusi aktīva, taču biedriem tās darbība vairs nav aktuāla un tie pēc būtības biedrības darbībā vairs nepiedalās. Biedru sapulces nenotiek, un faktiski biedrība ir tukša čaula. Vienlaikus biedrību aktīvi joprojām izmanto tās izpildinstitūcijas locekļi atbilstoši savām interesēm un lemj par rīcību ar biedrības mantu, tādējādi īstenojot faktisko kontroli pār biedrību. Šajā situācijā, biedrībai turpinot darboties, patiesais labuma guvējs, ņemot vērā, ka biedri savas tiesības vairs neīsteno, būs izpildinstitūcijas loceklis.

Ievērojot minēto, katrā biedrībā situācija jāvērtē individuāli, proti, jānoskaidro, vai biedrības darbības mērķis ir sniegt atbalstu plašai sabiedrības daļai, veicināt norises, kas būtu plašākas sabiedrības vai liela skaita biedru interesēs, vai arī biedrība ir izvēlēta kā juridiskā forma un tās darbība notiek ierobežota skaita konkrētu personu interesēs. Vairumā biedrību, ja tādas ir izveidotas un darbojas atbilstoši biedrību statusa būtībai, patiesos labuma guvējus nebūs iespējams noskaidrot.

2. Biedrību patieso labuma guvēju atklāšana Uzņēmumu reģistrā

Biedrības izpildinstitūcijai ir pienākums noskaidrot, vai saņemtā (noskaidrotā) informācija par patiesajiem labuma guvējiem ir patiesa, un arī tad, ja biedrība secina, ka patieso labuma guvēju noskaidrot nav iespējams, to jāspēj pamatot. Ja biedrībai patieso labuma guvēju noskaidrot nav iespējams, jo vai nu šādu personu skaits ir liels, vai arī biedrība darbojas plašas sabiedrības interesēs, arī šo secinājumu attiecīgi izdara biedrība tās izpildinstitūcijas personā.

Saskaņā ar Likuma pārejas noteikumu 22. punktu visām juridiskajām personām, tai skaitā biedrībām, kuras ir reģistrētas Uzņēmumu reģistra vestajā reģistrā vai par kuru reģistrāciju pieteikums tika iesniegts līdz 2017. gada 1. decembrim, pieteikums par to patieso labuma guvēju atbilstoši Likuma 18.² panta otrajai daļai bija jāiesniedz Uzņēmumu reģistram **līdz 2018. gada 1. martam.**

3. Kredītiestāžu pienākumi, noskaidrojot un pārliecinoties par patiesajiem labuma guvējiem

Atbilstoši Likuma prasībām, veicot klientu izpēti, **kredītiestādei visos gadījumos jāveic darbības, lai noskaidrotu klienta patieso labuma guvēju.** Gadījumos, kad risks ir augstāks, kredītiestādei arī jāpārliecinās, ka noskaidrotais patiesais labuma guvējs patiešām ir patiesais labuma guvējs.

Saskaņā ar Likuma 18. panta trešo daļu kredītiestāde noskaidro patieso labuma guvēju, izmantojot ziņas vai dokumentus no Uzņēmumu reģistra, un papildus, balstoties uz risku novērtējumu, kredītiestāde noskaidro klienta patieso labuma guvēju vienā vai vairākos no šādiem veidiem: saņemot klienta apstiprinātu paziņojumu par patieso labuma guvēju; izmantojot ziņas vai dokumentus no Latvijas Republikas vai ārvalsts informācijas sistēmām; patstāvīgi noskaidrojot patieso labuma guvēju, ja ziņas par to nevar iegūt citādi.

Ievērojot minēto, kredītiestādei ir obligāti jāizmanto Uzņēmumu reģistra ziņas, noskaidrojot Latvijā reģistrēto juridisko personu patiesos labuma guvējus. Ja Uzņēmumu reģistrā informācija nav pieejama, kredītiestāde patiesā labuma guvēja noskaidrošanai var izmantot arī klienta apstiprinātu paziņojumu par patieso labuma guvēju. Informācijas Uzņēmumu reģistrā neesamību iespējams vērtēt kā klienta risku paaugstinošu faktoru, ņemot vērā, ka patieso labuma guvēju atklāšanas pienākums visām juridiskajām personām bija noteikts līdz 2018. gada 1. martam.

Situācijā, kurā Uzņēmumu reģistrā ir reģistrēts vai arī klients patstāvīgi apstiprina tā patieso labuma guvēju vai to, ka klienta patieso labuma guvēju noskaidrot nav iespējams, kredītiestādei ir jāņem vērā klienta riska līmenis un nepieciešamības gadījumā patiesais labuma guvējs jānoskaidro patstāvīgi.

Piemērs. Biedrība vienlaikus ir arī vairāku sabiedrību ar ierobežotu atbildību vienīgais dalībnieks. Šo sabiedrību ar ierobežotu atbildību iepriekšējais dalībnieks bijis biedrības izpildinstitūcijas loceklis. Minētajā situācijā jāvērtē, vai biedrība netiek izmantota patieso labuma guvēju slēpšanai sabiedrībās ar ierobežotu atbildību, rūpīgi vērtējot arī informāciju par pašas biedrības patieso labuma guvēju.

Saskaņā ar Likuma 18. panta pirmo daļu kredītiestādei visos gadījumos jānoskaidro klienta patiesais labuma guvējs, savukārt saskaņā ar Likuma 18. panta septīto daļu² **situācijā, kurā ir izmantoti visi iespējamie noskaidrošanas līdzekļi un nav iespējams noskaidrot nevienu fizisko personu – patieso labuma guvēju Likuma 1. panta 5. punkta izpratnē, kā arī izslēgtas šaubas, ka biedrībai ir cits patiesais labuma guvējs, kredītiestāde, atbilstoši pamatojot un dokumentējot darbības, kas veiktas, lai noskaidrotu patieso labuma guvēju, par biedrības patieso labuma guvēju var uzskatīt personu, kura ieņem amatu augstākās pārvaldības institūcijā³ šajā biedrībā.**

Ievērojot minēto, ja kredītiestāde, veicot patiesā labuma guvēja noskaidrošanu patstāvīgi vai atbilstoši Uzņēmumu reģistra vestajos reģistros reģistrētajai informācijai, secina, ka biedrības patieso labuma guvēju noskaidrot nav iespējams, jo tāds nepastāv Likuma izpratnē, tā par biedrības patieso labuma guvēju sistēmā reģistrē personu, kura ieņem amatu augstākās pārvaldības institūcijā šajā biedrībā.

Jāņem vērā, ka gadījumos, kuros kredītiestāde var uzskatīt personu, kura ieņem amatu augstākās pārvaldības institūcijā biedrībā, par patieso labuma guvēju, minētā persona nemaina savu statusu un neiegūst papildu tiesības vai pienākumus. Minētā darbība tiek veikta, pamatojoties uz kredītiestādei likumā noteikto pienākumu, un ir vērsta uz kredītiestādes iekšējās kontroles sistēmas darbības nodrošināšanu, veicot klientu izpēti pasākumus. Personai no tā vien, ka kredītiestāde norāda, ka šī persona tiek uzskatīta par patieso labuma guvēju, netiek piešķirtas ne papildu tiesības, ne rodas kādi pienākumi.

Norādāms, ka Likuma 18. panta septītā daļa paredz, ka kredītiestāde var uzskatīt personu, kura ieņem amatu augstākās pārvaldības institūcijā biedrībā, par patieso labuma guvēju, taču kredītiestādei šajos gadījumos **nav jāsaņem biedrības parakstīts apliecinājums** par to. Proti, **minētās personas tiek prezumētas par patiesajiem labuma guvējiem, pamatojoties uz Likumu, nevis faktiski ir patiesie labuma guvēji.**

Papildus jāņem vērā, ka kredītiestādei ir pienākums saskaņā ar Likuma 18. panta 3.¹ daļu ziņot Uzņēmumu reģistram, kas attiecīgo ziņojumu nosūta tiesībaizsardzības iestādēm, par situācijām, kurās klienta izpēti gaitā noskaidrotā informācija par patieso labuma guvēju neatbilst Uzņēmumu reģistra vestajos reģistros reģistrētajai informācijai.

² Likuma regulējumā minētā norma noteikta atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2015. gada 20. maija Direktīvas (ES) 2015/849 (2015. gada 20. maijs) par to, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai vai teroristu finansēšanai, un ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 684/2012 un atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2005/60/EK un Komisijas Direktīvu 2006/70/EK 3. panta 6. punkta II apakšpunktam.

³ Ievērojot Direktīvā 2015/849 lietoto terminu *the natural person(s) who hold the position of senior managing official(s)*, kā arī personas, kas tiek uzskatīta par patieso labuma guvēju, norādīšanas mērķi, ar pārvaldības institūciju minētajā gadījumā saprotama biedrības augstākā vadības institūcija, valde.

4. Atbildība par nepatiesu ziņu sniegšanu Uzņēmumu reģistram vai kredītiestādei

Krimināllikuma 195.¹ pants paredz **kriminālatbildību par** apzināti nepatiesu ziņu sniegšanu fiziskajai vai juridiskajai personai, kas ar likumu pilnvarota pieprasīt informāciju par darījumu un tajā iesaistīto finanšu līdzekļu vai citas mantas patieso īpašnieku vai patieso labuma guvēju, kā arī par likumā noteikto ziņu par patieso labuma guvēju **nesniegšanu vai apzināti nepatiesu ziņu sniegšanu** valsts institūcijai vai juridiskajai personai. Ievērojot minēto, kriminālatbildība var tikt piemērota gan patiesajam labuma guvējam, ja tas apzināti nav informējis biedrību par to, ka ir tās patiesais labuma guvējs, gan biedrībai, ja tā nesniedz ziņas vai apzināti sniedz nepatiesas ziņas par tās patieso labuma guvēju (vai to, ka patieso labuma guvēju noskaidrot nav iespējams), tai skaitā Uzņēmumu reģistram vai kredītiestādei.